

Een spoor van licht

Viering van woord, gebed en zang Dominicuskerk Utrecht
25 oktober 2020 (30e zondag door het jaar A)

gelezen: Exodus 22, 20-26;
Psalm 18; 1 Tessalonicenzen 1,5c-7;
Matteüs 22, 34-40

1.

Waren wij, was ik maar zo vrij als Jezus in het evangelie van zojuist! Iedereen kijkt naar hem, niet omdat zij willen weten wat Hij te zeggen heeft, maar omdat ze hem voor hun karretje willen spannen.

Farizeeën, Sadduceeën en Herodianen bestreden elkaar te vuur en te zwaard maar als het geen van hen lukt Jezus aan hun kant te krijgen, keren zij zich gezamenlijk tegen hem. Zij voelen zich goed in hun onderlinge vijandschap: het maakt de rollen duidelijk, ze kunnen hun bekende argumenten gebruiken en zo veilig in hun eigen bubbel blijven. Van elkaar hoeven zij zich niets aan te trekken, de ander zit er per definitie naast. Van de altijd verwarrende wereld hoeven zij zich evenmin iets aan te trekken, want het gaat niet langer om de wereld, het gaat erom wie er gelijk heeft. Daar spint de Romeinse bezetter garen bij: zolang de verschillende Joodse facties elkaar bestrijden keren zij zich niet tegen de bezetting. Jezus doet niet aan partijpolitiek. Dat maakt hem gevaarlijk voor de Romeinen en verstoort de veiligheid van Farizeeën, Sadduceeën en Herodianen. Degene die van niemand is, wordt uiteindelijk door iedereen als tegenstander beschouwd. Het leidt uiteindelijk tot Jezus' dood.

Maar het lijkt wel of dit Jezus allemaal niet aangaat. Hij spant zich niet in om vooral niet verkeerd begrepen te worden, Hij probeert zich niet in te dekken of bij voorbaat te distantiëren van groepen die hem in diskrediet kunnen brengen. Of het nu tollenaars en zondaars zijn – op zijn Hollands: verraders en hoeren – of de Farizeeën. Hij is niet bang om met wie dan ook geassocieerd te worden. De samenvatting van de Wet en de Profeten die wij hem hoorde geven komt dicht bij wat ook de Farizeeën vonden, en in het Marcusevangelie leidt dit tot een haast komische dialoog: Jezus en de Farizeeër die hem de vraag naar het grootste gebod stelt die elkaar om het hardste feliciteren met hoe goed zij wel niet gesproken hebben (Marcus 12,28-34). Ook in het Matteüsevangelie, waaruit we lezen, zien de Farizeeën Jezus als mogelijke bondgenoot.

Toch veroordeelt Jezus ze kort hierna in niet mis te verstane bewoording: 'Op de stoel van Mozes hebben de schriftgeleerden en de farizeeën plaatsgenomen', zegt Hij. 'Doe en onderhoud daarom alles wat ze u zeggen, maar handel niet naar hun daden. Zelf doen ze niet wat ze zeggen' (Matteüs 23,2-3). Volgens Matteüs deed Jezus daarentegen wel wat Hij zei. Daarom onderricht Hij met gezag, zo schrijft hij, en niet zo als de schriftgeleerden (vgl. Matteüs 7,29).

2.

Jezus ontleent zijn gezag volgens Matteüs uiteindelijk aan God, de God die vanuit de brandende braamstruik tegen Mozes gezegd heeft: 'Ik heb de ellende van mijn volk ... gezien, de jammerklachten over hun onderdrukkers gehoord; Ik ken hun lijden. Ik ben afgedaald om hen te bevrijden uit de macht van Egypte, om hen ... te leiden ... naar een land dat goed en ruim is, een land dat overvloedig van melk en honing' (Exodus 3,7-8). 'Ik ben vol medelijden', zegt God op de berg Sinai tegen Mozes, als Hij hem de rechtsregels geeft waarnaar zij moeten leven; we hoorden het in de eerste lezing.

Wie als God is, is dus vol medelijden. Jezus is vol medelijden, letterlijk: het lijden van de mensen om hem heen voelt hij als zijn lijden en Hij wordt erdoor tot in zijn ingewanden

bewogen. Dat is waar het om gaat in het tweede gebod dat Hij noemt: 'Je zult uw naaste liefhebben als jezelf.' Je ervaart wat met anderen gebeurt alsof het met jou gebeurt, alsof je zelf vreemdeling bent die wordt veroordeeld en geminacht omdat wat een ander misdaan heeft zomaar jou wordt aangerekend. Het is alsof je eigen leven wordt beschadigd in al die levens waarmee wordt gedaan alsof ze er niet toe doen en je zelf geen ander wapen hebt dan te roepen: *Our lives matter*, onze levens doen ertoe. Het is alsof je zelf wordt behandeld als slechts een bron van inkomsten in plaats van als een mens van waarde en met waardigheid. Dat is het kennen dat God uitdrukt als Hij tegen Mozes zegt dat Hij het lijden van zijn mensen kent, dat is het kennen dat maakt dat Jezus spreekt met gezag, en niet zoals de schriftgeleerden. Wat die zeggen klopt misschien wel, maar het heeft geen substantie, want het wordt niet gedragen door hun leven (vgl. Matteüs 23,4).

Toen paus Franciscus aantrad, werd wel gezegd dat hij alleen maar in stijl van zijn voorgangers verschilde. Deze paus heeft inderdaad aandacht voor de stijl van optreden van de vertegenwoordigers van de kerk, want die stijl is de grondslag voor hun gezag. Sinds zijn aantreden in 2013 treedt deze paus op in een stijl van nederigheid en nabijheid, van geraaktheid. Ik zal zijn woorden in juli 2013 op het eiland Lampedusa niet snel vergeten. Sprekend over de vluchtelingen die hun poging de Middellandse Zee over te steken naar Europa niet overleefden, vroeg hij: heeft er iemand gehuild om deze mensen. Heeft iemand de verloren levens gezien, het hoop die de bodem werd ingeslagen? Heeft iemand zichzelf herkend in hen, ervaart iemand zelf gestorven te zijn in hen?

Drie weken geleden heeft paus Franciscus zijn stijl uitvoerig gepresenteerd in een encycliek: getiteld *Fratelli tutti*, allemaal zusters en broeders. In deze rondzendbrief richt hij zich nadrukkelijk aan iedereen: katholiek of niet, christen of niet. Want het gaat er niet om wie er gelijk heeft, het gaat om de liefde die van God is, want God is liefde (1 Johannes 4,16). Uitgeprint is de encycliek bijna honderd pagina's, maar de inzet is in een zin samen te vatten: als er scheiding ontstaat, doorbreek die dan door jezelf te zien in de ander, hoe vreemd of zelfs gevaarlijk die ook lijkt, en sluit vervolgens vriendschap met dat deel van jezelf.

3.

'Je zult de Heer je God liefhebben met heel je hart en met heel je ziel en met heel je verstand; . dat is het grootste en eerste gebod', zegt Jezus. 'Het tweede is daaraan gelijk', voegt Hij toe, 'je zult je naaste liefhebben als jezelf.' Er wordt wel eens gesuggereerd dat er een rangorde zou zijn en dat het eerste gebod fundamenteeler zou zijn dan het tweede. Het liefhebben van onze naasten zou dan alleen van belang zijn als consequentie van het liefhebben van God. Maar voor Jezus gaat het om een en hetzelfde gebod en je zou kunnen zeggen dat Hij precies dat tegen de schriftgeleerden heeft: dat zij deze twee geboden uit elkaar halen en doen alsof je God kunt liefhebben zonder dat zichtbaar wordt dat je je naaste liefhebt.

De paus heeft in zijn encycliek niet de *oneliner* opgenomen van zijn patroon, Franciscus van Assisi, maar hij komt er dicht bij: 'Verkondig het evangelie, desnoods met woorden'. Dit is voor dominicanen altijd een wat ongemakkelijke aansporing, want wij zijn immers van de prediking, de evangelieverkondiging *met* woorden. Maar het gaat ons als het goed is in die woorden om het heil van zielen, om levende mensen in hun volle waardigheid, om de waardigheid die God alle mensen steeds weer schenkt door hun ellende te zien, hun jammerklachten te horen, hun lijden te kennen – en ze te bevrijden. Het gaat om woorden die een nieuw licht doen schijnen, nieuwe wegen openen, nieuwe horizonten ontsluiten. Woorden van liefde, woorden van waarheid.

Hoe desastreus het kan zijn de gerichtheid op waarheid te verliezen, is duidelijker dan ooit, denk ik, in deze tijd van *fake news*, alternatieve feiten en de meest wilde beschuldigingen en complottheorieën. Maar overtuigend is alleen een waarheid die wordt belichaamd. Een waarheid die geen verschansing is maar een ruimte om te zien, te horen en te kennen en die zo niet onkwetsbaar maakt, maar doet delen in kwetsbaar. Een waarheid waaraan, zoals we het Paulus hoorde zeggen, onder allerlei beproevingen toch standvastig vastgehouden wordt, met de vreugde van de heilige Geest.

En die waarheid is dat wij elkaar geven zijn, als bronnen van zorg en als bronnen van vreugde, als hulp die bij ons past en als vreemdeling die ons verstoort, als bron van veiligheid en als bron van gevaar. Maar steeds als zusters en broeders. De plaatsen waar en de tijden waarin dit zichtbaar wordt, vormen samen een spoor van licht. En waar wij deel zijn van die tijden en meebouwen aan die plaatsen zijn wij zelf, zoals Jezus ons aanzegt, dragers van het licht van de wereld (Matteüs 5,14). – Dat het zo mag zijn.

Erik Borgman